

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ЈЕДНА ИЗМИШЉЕНА ЗАВЕРА У ЈАГОДИНИ

Мијајло Мајурац из Јагодине обавестио је увече 17. јула 1860. године окружног начелника да се у Јагодини воде неки тајни договори и да се кује завера против живота кнеза Милоша Обреновића и Стевче Михаиловића, председника Савета. Исти Мајурац је, како је изјавио, о томе јавио и свом побратиму и Стевчином рођаку, Тодору Аранђеловићу, трговцу из Јагодине. Према његовој изјави, у заверу су били укључени: Мијалко Раденковић, Таса Тодоровић, Анта Аранђеловић, трговци, Ђорђе Крстић, апотекар, Милош Недељковић, бивши помоћник и Јован Ђурђевић - Стојанкић, такође трговац из Јагодине.

Испитивање о завери окружни начелник је започео већ 18. јула и завршио га 27. јула. У току испитивања, тачније 20. јула, кнез Милош је телеграфски позвао „заверенике“ себи у Београд. Сумњало се на подметање чињеница, јер се рано ујутру 19. јула појавила једна пасквила, која је била упућена против помоћника окружног начелства и самог окружног начелника и која је показала да је писана од стране лица кад су зимус, наводно, против општине поднели тужбу, која је комисијски испитивана. Тужба је садржала неку осветољубиву претњу, којој се није могло ући у траг, што је показало да од те завере овде у Јагодини ни спомена није било.

Док је вршено извиђање, у окружно начелство је дошао неки Милосав Јаковљевић, трговац из Јагодине, и казао да је Гаја Илић, члан Суда окружја пожаревачког, њему у механи у селу Мозгову у окружју алексиначком 19. јула казивао како је завера у Јагодини откривена.

Кад је Гаја говорио Милосаву о завери, још се ништа у Јагодини међу грађанима о откривању завере није знало. Баш тог дана, сва осумњичена лица, као и откривалац завере, Мајурац налазили су се у окружном начелству све до увече, где су били задржани баш због тога да се не би о завери у вароши ништа знало.

Међутим, Гаја Илић, идући из Пожаревца у Бању дошао је у Јагодину и ту боравио два дана. Трећег дана ујутру, т.ј. 19. јула, отишао је за Бању и није приметио никакве кораке завере. Зато је са његовом тврдњом упознато Попечитељство унутрашњих дела, да би се тражила дозвола и упутства за извршење увиђаја.

Попечитељство је 11. августа 1860. године наложило да се спроведе истрага поводом овог предмета завере, коју је доставио Мијајло Мајурац, да се утврди истинитост дојаве и да се извештај о томе пошаље Попечитељству и ако се докаже да су оптужени невини. Ако су оптужбе биле лажне, да се утврди и кривица за лажне оптужбе, и о накнади коју би оптужени тражили за нанету увреду.

На основу налога Попечитељства унутрашњих дела, оптужени су спроведени Суду окружја јагодинског са описом дотадашње истраге:

1. Оптужени су: Мијалко Раденковић, Таса Годоровић, Анта Аранђеловић, Јован Ђорђевић-Стојанкић, трговци, Ђорђе Крстић, апотекар, Милош Недељковић, бивши помоћник, Мијајло Мајурац, беспосличар, Тодор Аранђеловић и Милутин Аранђеловић, трговци.

2. Сва лица су из Јагодине, осим што је Ђорђе Крстић, апотекар, родом из Руме у Срему, војводства Србије, који је пре 10 година ступио у поданство српско. Први има 36, други 43, трећи 39, четврти 34, пети 35, шести 45, седми 24, осми 40 и девети 45 година.

3. Преступљеније прве шесторице то је, што је начелству као полицијској власти достављено, да су ковали заверу против живота кнеза Милоша. Они ово не признају, а није се ни полицијским извиђањем показало, али док се оно судски не истражи сматрају се за виновнике те завере против живота кнеза владоаца.

Последње тројице преступ је у томе што су знали да прва шесторица кују заверу против кнеза, и то Милутину је Мајурац пре једног и по месеца, а Тодору Аранђеловићу пре месец дана говорио, али нису то по дужности јавили властима, а та ствар је опасна за владоаца и државу и народ, него су ћутали и ишли завереницима на руку да завера, ако је заиста постојала, буде извршена. Шта више, Тодор и Мајурац упутили су се у истраживање те завере, као да су они полицијску власт имали у руци, и да законита полицијска власт не постоји у Јагодини.

Мајурац и Тодор признали су у својим изјавама да нису обавестили власт, због тога што нису познавали те дужности, која је, напротив, сваком Србину позната.

Милутин Аранђеловић никако не признаје да је ма шта год о тој завери знао, а још мање Мајурцу о томе имао шта да каже.

Тодор, пак, такође признаје да је Мијајла Мајурца побуђивао да тој завери у траг уђе, при свему томе што је такође признао да је Мијајло Мајурац непоштен човек и што га је познавао да је крајње покварен младић.

4. Сви горе наведени преступи, уколико су признати и доказани, чињени су у Јагодини.

5. Време кад су горњи преступи чињени није могло начелство утврдити, зато што доносилац те завере Мијајло Мајурац није показивао, већ само навео да је чуо од Милутина Аранђеловића на један и по месец дана пре него што је властима јавио, а тако исто и Тодор Аранђеловић није знао тачно време, а

напротив „завереници“ су изјавили, да су са више друштва и са музикантима били у кући Анте Аврамовића, само што међу њима нису били Милош Недељковић и Ђорђе Крстић, апотекар, а нису признали да су у том дружењу водили ма какве политичке разговоре, посебно против кнеза.

6. Сведока није било ни за један преступ, па ни других доказа, осим само признање Мијајла Мајурца и Тодора Аранђеловића, и самоволног њиховог истраживања те завере.

7. Околности никакве нема по којима би се сумњало да су она шест лица заверу против живота кнеза Милоша спремао, а тако исто нема никакве околности које би бациле сумњу на Милутина Аранђеловића, као да је он о истој завери знао, и Мијајлу Мајурцу такву саопштио.

Што се тиче кривице Мијајла Мајурца и Тодора Аранђеловића, они су признали да су говорили о наводној завери и нису властима открили, него су се противзаконито у истраживање упустили, као да полицијска власт не постоји, а Тодор Аранђеловић, осим тога признао је да је Мијајла као несигурна у поштењу човека побуђивао да тој завери уђе у траг.

Мијајло Мајурац је усмено изјавио да је њему Тодор Аранђеловић, када су помента шест завереника, на телеграфски позив кнеза Милоша отишли у Београд, рекао „они одоше у Београд да тебе Мико туже, но треба и то одма да идеш у Београд да се правдаш,“ и потом да му је Тодор Аранђеловић преко Јована Караматића, дао 200 гроша чар. за путне трошкове за Београд. Зашто му је дао 200 гроша Мијајло не зна, а Тодор Аранђеловић у време давања изјаве није се налазио у Јагодини.

8. Сва ова оптужена лица, осим Мијајла Мајурца, владања су врло доброг и одличног, и ниједно никад није кажњавано, осим што је Милутин Аранђеловић, по једној судској пресуди одавно кажњен.

Што се тиче Мијајла Мајурца он је врло рђавог владања, одао се пороцима и пијанству и блуду, кавгација је и често насрће на људе, који се туче, противи се власти. Због разних иступа, као бивши практикант Суда окружја смедеревског отпуштен из службе, и без сваког занимања проводио је време у беспослици.

9. Сва горе поменута лица се сматрају у грађанству за савршено и душевно и телесно здраве, нити су каквом страшћу или болешћу заражена да им се ум помрачити могао, и од ове категорије не изузима се ни Мијајло Мајурац, при свему том што се он пијанству и блуду често одаје, јер ово само његово морално понашање карактерише, а нису му још за сада те страсти до тога степена дошле да му и ум може помрачити.

10. Сва горе поменута лица стања су доброг и могу да се за време затвора о свом трошку издржавати.

11. По наредби Попечитељства унутрашњих дела окружно начелство јавља окружном суду да је Мијајло Мајурац стављен у затвор под полицијски надзор, и тражи да суд што пре иследи и донесе пресуду.

12. Ствари са собом нису имали, које би им се као кривцима требало одузети.

Предпоменута девет лица спроведена су од стране окружне полицијске власти суду стражарно на даљи судски поступак.

Отац Мијајла Мајурца, Стојан Мајурац упутио је молбу Попечитељству унутрашњих дела, са потписом неколико поштених људи уз јемство, да се његов син пусти из затвора. У молби је наведено, да ова лица гарантују да Мијајло Мајурац, син Стојанов, неће никуда без дозволе власти отићи, а још мање побећи. Ако то учини, онда да они одговарају. Молбу су потписали: Стојан Мајурац, Таса Миљковић, Јованча ..., Никола Илић, Стојан Миленковић и Милоје Милосављевић, сви из Јагодине.

Захваљујући молби ових људи, Мијајло Мајурац је пуштен из затвора по налогу Попечитељства унутрашњих дела од 1. октобра, уз наредбу да се што пре истражи дело завере.

У току истражених поступака утврђивана је оптужба да су у кући Анте Аранђеловића одржавани састанци оптужених. Анта је побијао те оптужбе. Према његовом опису, соба где су наводно одржавани састанци, разликује се од описа Мијајла Мајурца. Због тога је оформљена комисија да тачно прегледа собу и да о том извештај достави окружном суду. За члана комисије суд је одредио свог члана Миленка Тимића, а за деловодитеља свог секретара Јована Живановића. Прегледу собе требало је да присуствују и Анта Аранђеловић и Мијајло Мајурац.

На основу истраге Суд окружја јагодинског је 31. марта 1861. године донео пресуду:

1. Да је окружно начелство својим актом од 27. августа 1860. године спровело суду оптужене, уз наводе да је Мијајло Мајурац 17. јула увече доставио начелству да се у Јагодини кује завера против кнеза Милоша Обреновића и Стевче Михаиловића, од стране Мијалка Раденковића, Тасе Тодоровића, Анте Аранђеловића, Ђорђа Крстића, Милоша Недељковића и Јована Ђурђевића, и да је Мајурцу на месец и по дана, пре него је о томе јавио полицијској власти, Мулутину Аранђеловићу казао да се поменути завереници спремају да убију кнеза и Стевчу Михаиловића, а да се 10 дана касније, из љубопитљивости, крадом пришуњао кући Анте Аранђеловића и чуо шта су се завереници договарали. Описујући ове догађаје, окружно начелство износи да не постоје сведоци, нити оптужени признају, нити шта указује да је постојала каква завера, али по налогу Попечитељства унутрашњих дела од 11. августа оптужени су спроведени окружном суду да утврди постојање кривице.

2. Да је Мијајло Мајурац пред окружним судом, под заклетвом, изјавио да је о овоме чуо најпре од Милутина Аранђеловића у кафани Анте Банковића, где му је Милутин говорио о убиству кнеза и Стевче Михаиловића, када из бање дођу у Јагодину. После тога су о томе разговарали код куће Мајурчеве. Мајурац је после неколико дана отишао код куће Анте Аранђеловића, прескочио плот и испод прозора чуо разговор о завери. Наводно је чуо да је

Милош Недељковић изјавио „да буде оно што рекосмо“, а после су закључили да апотекар употреби неке отровне ствари с којима ће да отрују кнеза и Стевчу, а када њих уклоне, лако ће са кнезом Михаилом. То је, како је Мајурац тврдио, изговорио Мијалко Раденковић. Завереници су имали договор и са некима из Крушевца, Смедерева, Крагујевца и Пожаревца, али није чуо имена тих људи. Једном је позвао и Јакова Швабића да прислушкују испод Антиног прозора, али се овај није одазвао позиву. Први којег је о томе обавестио био је Тодор Аранђеловић, јер је знао да су оптужени у добрим односима са окружним начелником и његовим помоћником. Међутим, како је даље Мајурац тврдио, Тодор Аранђеловић, док је боравио у бањи, о томе је, преко неког Аркадија, обавестио полицијске власти. Да прислушкује, признао је Мајурац, није га на то натерала полицијска власт, већ га је на то побудила поданичка верност, и то што је чуо једне вечери у Шареној кафани од Мијалка Раденковића да је говорио Анти Аранђеловићу „доћи ћемо твојој кући да попијемо по чашу вина, јер имаш лепог вина“, мада тада још није сумњао у заверу. О писму, које је наводно послао Милош Недељковић из Ћуприје Анти Аранђеловићу, казао је да га је добио од Антиног слуге, и да га је имао при себи, али га је изгубио. Ипак је тражио надокнаду за нанету штету и срамоту за два месеца и три дана проведених у затвору - 300 дуката, 4 цванцика и једну рубљу за кола, која је платио када је стражарно спроведен из Београда у Јагодину, и још 37 ½ гроша неког трошка поводом истог пута.

3. Нико од оптужених није признао да је учествовао у завери против кнеза Милоша и Стевче Михаиловића. Тодор Аранђеловић је изјавио да није Мијајлу Мајурцу у свом дућану говорио о завери, нити да се шесторица мештана Јагодине спремају за убиство кнеза и Стевче Михаиловића. Такође, и Милутин Аранђеловић је изјавио да о завери није знао ништа, ни да су у њу укључени оптужени мештани Јагодине.

4. Јован Косовљанин је изјавио да је чуо питање Тодора Аранђеловића упућено Мајурцу „куда се ти толико млатараш пред Шареном кафаном“ одговорио да нешто набавља, па да напише и преда кнезу кад у Јагодину дође, или да му нешто саопшти када из Јагодине оде за Београд. То је и Тодор потврдио, али није му речено о чему се ради.

5. Јован Караматић је казао да је дао Мајурцу на рачун Тодоров 200 гроша за његов пут у Београд

6. Јаков Цветковић-Швабић је изјавио да га је једном ноћу око 1 сат Мајурац звао, али му ништа није говорио о важности позива. Тек после 3-4 дана чуо је о поменутој завери.

7. Милан Милосављевић је изјавио да су Милутин Аранђеловић и Анта Банковић, на 10 до 15 дана пре него је Мајурац ухапшен, играли карте у његовој кафани. Тада се задесио у кафани Мајурац, који је са Милутином 3-4 пута излазио из кафане и нешто су разговарали, али није знао о чему. Чуо је да су се Мајурац и Милутин договарали да за два-три дана изађу у поље, нешто да понесу за јело и да још разговарају, али није чуо о чему. Даље је Милан

сведочио да је Мајурац тражио од њега и његових гостију да се потпишу на тужби против општинара, што су Косту Славковића за кмета изабрали.

8. Стојан Цреваревић је такође изјавио да је Мајурац у кафани Анте Банковића, коју је држао Милан Милосављевић, тражио потписе против избора презадуженог Косте Славковића за председника Примирителног суда вароши Јагодине. Мајурац је тврдио да су неки већ потписали, али није навео њихова имена.

9. Милосав Јаковљевић из Јагодине изјавио је о његовом разговору у механи у Мозгову са Гајом Илићем, чланом Суда окружја пожаревачког, 19. јула 1860. године: „*Јагодинци граде капије за дочек Књаза и троше толике новце; али не граде капије и не спремају се за дочек кнеза, већ да учине сачеклетије*“. Кад му је Милосав Јаковљевић напоменуо да је управо тог дана дошао из Јагодине и о томе ништа није чуо, Гаја је наставио: „*Нису сви, но неки људи спремају се да убију најпре Г. Митрополита, после Г. Стевчу и блаженопочившег Књаза Милоша*“, а на питање Милосава, који су то људи, одговорио је „*чућеш*“.

10. Стојадин Смиљковић из Рибара изјавио је да су Милутин Аранђеловић и Мијајло Мајурац пили ракију у бакалници Ђоке Аврамовића. Они су отишли својим послом, а он није чуо да је Мајурац Милутину казао: „*ајде, имам јошт нешто да ти кажем*“ и да су отишли у кућу Мијајла Мајурца.

11. Аркадије Маринковић је изјавио да није ништа од Тодора Аранђеловића чуо о завери. Изјавио је да је покојни кнез Милош више пута говорио да воли Мијалка Раденковића, „*јер је поштен и ваљан трговац и добар и веран Србин и као таквог када је с депутацијом у Влашку дошао и поболо се јако и у конаку га своје ради лечења задржавао*.“

12. Гаја Илић, члан Суда окружја пожаревачког је изјавио да му је Атанасије Ивановић говорио „*да се нека ствар уватила, али да не зна какова*“, а од Мите Банковића је чуо да су се неки Јагодинци договорили да убију најпре Митрополита, па Стевчу, а са кнезом ће после лако. Милосаву Јаковљевићу у Мозгову је изјавио да је у путу чуо да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита и Стевчу, а касније и кнеза Милоша. Није сигуран да ли је о овоме разговарао са Јаковљевићем у Мозгову или у бањи, али је изјавио да је ова вест донета у бању преко неког Антонија Тутунције из Београда и неких кочијаша из Јагодине и Смедерева.

13. Риста Јоцић, Глиша Тирић, Ђока Аврамовић, Димитрије Банковић и Стојко Ђорђевић такође су изјавили да ништа не знају о било каквом разговору о завери у кући Анте Аранђеловића. Гости су седели у великој соби до вечери, када су се разишли. Димитрије Банковић је изјавио да није разговарао са Гајом Илићем да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита, Стевчу и кнеза Милоша, и да Гаја није долазио у његов дућан. Таса Нишлић је изјавио да му није познато да се разговарало о завери код Анте Аранђеловића на Павловдан 1860. године. Стојко Ђорђевић је изјавио да

Анта сада нема слугу, а да ли је имао раније, кад је Мајурац навео да му је слуга предао писмо, не зна.

14. Антоније Ивановић је изјавио да он ништа није говорио Гаји Илићу о некој завери у Јагодини, већ му се Гаја жалио како је због неке интриге био тужен кнезу, и да га је кнез ипак и после тога у служби оставио.

15. Живко Ђурђевић и Павле Видрић су изјавили да Анта Аранђеловић није имао слугу у лето 1860. године, како је тврдио Мајурац.

16. Живко Николић је тек у суду, када је дошао неким својим послом, сазнао о завери и да се са њом повезује Милош Недељковић.

17. Коста Раденковић је сведочио да је са Ђорђем Крстићем био прошлог лета у Брестовачкој бањи, и да су се из бање вратили 3-4 дана пре него што је покојни кнез Милош из Алексиначке бање дошао у Брестовачку бању.

18. Таса Живковић је сведочио да је Милош Недељковић прошлог лета био у Лозничкој бањи, где се дуже задржао, а није знао када је у Књажевац одлазио.

19. Алекса Голубовић је сведочио да је прошлог лета био заједно са Милошем Недељковићем у Књажевцу, и да се вратио током јула. На два-три дана пре њега се вратио и Милош Недељковић.

20. Таса Петковић је изјавио да је био у кући Анте Аранђеловића и да су седели и веселили се, најпре у великој соби, која се налазила с десне стране од улаза у велику кућу, а када је почело да се смркава, изашли су у двориште испред велике куће, где су наставили са весељем. После одсвираног марша испод прозора начелника, сви су се разишли својим кућама.

21. То је исто потврдио и Андреја Стојановић, с тим што је пред одлазак кућама, испод прозора начелникове куће, одсвиран један марш кнеза Милоша. Нико од присутних није говорио о завери, па ни Мијалко Раденковић није изјавио да прво треба уклонити кнеза Милоша и Стевчу, а после ће лако са кнезом Михаилом. Пошто на весељу није био Милош Недељковић, није могао ни да изјави са чашом у руци „да буде оно што рекосмо“, већ да је трајало само весеље, а наздрављало се кнезовима Милошу и Михаилу.

22. Анта Стојановић је изјавио да се предходне године Ђорђе Крстић налазио у Брестовачкој бањи, али није знао када се из бање вратио.

23. Васа Богдановић је тврдио да није говорио Гаји Илићу да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита и Стевчу, нити је он нешто знао о томе. Једино је на Гајино питање о стању у Јагодини одговорио да је у Јагодини стање добро и да се Јагодинци спремају да дочекају кнеза. Изјавио је и да га је Тома Тасић, начелник среза бањског упитао да ли је истина да Јагодинци имају намеру да убију Митрополита и Стевчу, и да су због тога неки у затвору. Он му је одговорио да о томе не зна ништа.

24. Јосиф Масло, физикус окружја црноречког, изјавио је на основу протокола, да је Ђорђе Крстић боравио у Брестовачкој бањи од 19. јуна до 21. јула.

25. Тома Тасић је упитао Васу Богдановића да ли је истина, како је сазнао, да су неки Јагодинци похватани због неке завере. Васа му је одговорио, али се не сећа шта. Тома Тасић је тражио да се плате трошкови његовог сведочења.

26. Ни Ђорђе Биба није изјавио да зна о некавој завери на весељу у кући Анте Аранђеловића.

27. Димитрије Богдановић је изјавио, да док је у току три године држао собе са једне и друге стране Анте Аранђеловића, није приметио да је долазио Мијајло Мајурац.

28. Антоније Миленковић из Београда је изјавио да није у бањи чуо ни од кога о убиству Митрополита и Стевче, нити му је нешто о завери било познато.

29. Да је прегледом мешовите комисије доказано, да је Антина соба, за коју је Мијајло Мајурац тврдио да је место састанка завереника, и под чијим је прозорима слушао заверенике, није онаква како је Мајурац описао, већ сасвим другачија, да има два прозора, а не један, који су окренути Антиној башти, и два која не гледају к мутваку Антином, него управо западу.

30. Премда је Мијајло Мајурац, као једини сведок у откривању ове завере на испиту пред судом, показао да је он дознавши за ову заверу најпре од Милутина Аранђеловића, а касније на прозору једне собе куће Анте Аранђеловића прислушкивао да је чуо да су оптужени у тој соби о завери тајно договарали и да је после надлежној власти полицијској ово открио пошто је открио Тодору Аранђеловићу, оптужени не признају да су ишта знали о завери, а још мање да су у њој учествовали. Милутин Аранђеловић је категорично тврдио да о завери ништа није знао, ни да је о томе говорио са Мајурцем. Додао је да је Мајурац скупљао потписе за тужбу против кметова Јагодинске општине, као што су сведоци Стојан Цревар и Милан Милосављевић потврдили. Показало се да је сведочење Мајурчево неистинито, у томе да је он заиста на прозору Антине куће прислушкивао тајно о завери и да је чуо Милоша Недељковића да је изговорио узевши чашу у руку „да буде оно што рекосмо“, а на испиту пред полицијском влашћу признао је да Милош Недељковић није био тада у соби, већ само остали завереници. У суочавању са Антом показао је да она соба у којој се ковала завера није имала један прозор, већ два, и прегледом комисије то је установљено. Тако Суд окружја јагодинског сматрајући ово сведочење Мајурчево за обеснажено, због тога што никаквог доказа нема, што је утврђено истрагом, тако да није постојала завера, због које би се оптужени могли осудити.

На основу испитивања сведока Суд је донео пресуду:

„Пресуђује да се обвињени из наведеног побуђенија по овоме делу као невини од сваке казне ослободе, а Мајурац као неистинити измоститељ и откриватељ овога неистиног дела, да се од потраживања свога у смотренију

накнаде обвезује и да плати Томи Тасићу 3 талира учињеног трошка. Обвињенима остаје пут отворен накнаду своје штете особено тражити од онога, за кога мисле да им је крив, и ако се успеху надају.

Од Суда окружја Јагодинског

31. марта 861 године у Јагодини.

*У дужност председатеља
извршујући, члан укинутог*

Апелационог: Суда

Капетан А. Петровић²⁸

²⁸ АС, НОЈ, Ф XIV, р – 210/1860.